

Müfessir Celal Yıldırım'ın İlmî Çalışmaları, Kur'ân Tasavvuru ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Mufassir Celal Yıldırım's Scientific Studies, Understanding of The Holy Qur'an and Views on Religious Education

Dr. Öğr. Üyesi Ercan ŞEN¹

Öz

Bu çalışma Cumhuriyet dönemi âlim ve müfessirlerinden Celal Yıldırım'ın hayatı ve ilmî çalışmaları ile Kur'ân tasavvuru ve din eğitimi hakkındaki bazı görüşlerini konu edinmektedir. Celal Yıldırım bir tefsir sahibi olması açısından müfessir, yıllarca müftülük yapması bakımından din eğitimcisi, dinî ilimlerin çeşitli alanlarında eserler kaleme alması yönüyle düşünür ve yazar olması açısından birkaç hususiyeti şahsında temsil etmektedir. Bu bakımdan onun zihni dünyasının yönelimleri ve düşünce birikiminin tartışılması son derece önem taşımaktadır. Zira Yıldırım'ın, yetişme koşullarından içinde bulunduğu iklimlere kadar entelektüel serüveninin bazı yönlerden ele alınması Cumhuriyet Türkiye'sini dinî ve ilmî açılardan değerlendirebilme konusunda bir nebze yardımcı olacaktır. Yıldırım, Cumhuriyet dönemini ve devrimlerini yakından idrak etmiş birisi olarak büyük bir kültür değişimine uğrayan toplumun meselelerini iyi analiz etmiştir. Bu süreçte meydana gelen zarurî ve meşru değişimleri benimseyerek İslam dininin Türk toplumunda gereken yeri alabilmesi için yazdığı eserleriyle, irşad faaliyetleriyle yaygın din eğitimine önemli hizmetlerde bulunmuştur. Çalışmada üç aşamalı bir yol izlenmiştir. Bu çerçevede Yıldırım'ın hayatına kısaca değinildikten sonra ilmî çalışmaları değerlendirilmiş, ardından bir müfessir olarak Kur'ân tasavvuru ve bir eğitimci olarak din eğitimi hakkındaki görüşleri onun ilmî ve dinî birikiminin özü konumundaki *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri* isimli tefsiri merkeze alınarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Celal Yıldırım, Kur'ân, tefsir, din eğitimi, Cumhuriyet Dönemi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This study is about the life and scientific studies of Celal Yıldırım, one of the scholars and interpreters of the Republic period, and some of his views on the imagination of the Qur'an and religious education. Celal Yıldırım, is a mufassir in terms of writing a tafsir, a religious educator in terms of being a mufti for years, a thinker and writer in terms of writing works in various fields of religious sciences, represents several characteristics in person. In this respect, it is extremely important to discuss the tendencies of his mental world and his intellectual codes. Addressing some aspects of intellectual adventures that turn his catch up to the climate conditions of the Republic of Turkey will help to evaluate a little bit about religious and scientific terms. Celal Yıldırım, as someone who witnessed the Republic period and its revolutions closely, analyzed the issues of the society that had undergone a great cultural change. By adopting the necessary and legitimate changes that took place in this process, he has provided important services to widespread religious education with his works and guiding activities in order for the religion of Islam to take the necessary place in Turkish society. A three-stage path was followed in the study. In this framework, after briefly mentioning the life of Yıldırım, his scientific studies were evaluated, then his views on the imagination of the Qur'an as a mufassir and religious education as an educator were examined. While doing this, his commentary named *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, which is the essence of his scientific and religious accumulation, was taken into the center.

Keywords: Celal Yıldırım, Qur'an, tafsir, religious education, Republic Period

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, ercansen@aku.edu.tr.

Atf için (to cite): Şen, E. (2021). Müfessir Celal Yıldırım'ın ilmi çalışmaları, Kur'an tasavvuru ve din eğitimi hakkındaki görüşleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 514-532.

Paper Type: Research

Giriş

İlim ve düşünce hayatına önemli katkılar sunmuş olan kimselerin hayatları yakından incelendiği zaman, bir kısmının sadece eserler vermek suretiyle, bir kısmının eser vermeksizin fikirlerini açıklamak yoluyla, diğer kısmının da resmî hizmet ile birlikte talebe yetiştirmek suretiyle hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Celal Yıldırım ise bu özelliklerin hepsini kendinde barındırmaktadır. Yıldırım, yazdığı dinî ve ilmî eserlerin yanı sıra yaptığı tercümelere, vaazları ve sohbetleri, halka yönelik yaygın din eğitimi faaliyetleri ve yıllarca yaptığı müftülük vazifesi bakımından her yönüyle arkasında çeşitli hizmetler bırakmıştır. Bu hususiyetlerin tamamını bir makalede ele almak imkân dışı olduğundan burada sadece ilmî çalışmaları ve düşünce dünyasının bazı kesitleri üzerinden değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Son dönem İslam âlimlerinden biri olarak karşımıza çıkan Yıldırım, yukarıda da dikkat çekildiği üzere İslamî ilimler alanında yaptığı çalışmalarla öne çıkmış, daha çok kendi telif ettiği eserler ve tercümeleriyle tanınmıştır. Aynı zamanda Yıldırım, Türkiye'nin farklı şehirlerinde uzun yıllar müftülük yapmış, halkın dinî konularda aydınlanmasına hizmet etmek suretiyle cami kürsülerinden halkı irşad etmiştir. Hayatının neredeyse tamamını İslam'a hizmet yolunda geçiren Yıldırım, verdiği hususi dersler yoluyla öğrenciler yetiştirmiş ve bu suretle kimi ilim adamlarının yetişmesinde de emeği geçmiş, ardında meşhur bir tefsir, elliye aşkın çalışma ve yüzlerce yazı bırakmıştır.

Onun toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaç duyduğu dinî bilgileri vermek için kaleme aldığı eserler, ilmî nitelikli eserler olmasının yanında, halkın anlayabileceği bir Türkçe ile yazılmış olması ve halkın din eğitim ve öğretim ihtiyacını karşılamaya katkıda bulunması bakımından dikkate şayandır. Nitekim Celal Yıldırım'ın halk arasında daha çok irşad faaliyetlerinin ötesinde eserlerinin yaygınlığı, çeşitliliği ve anlaşılabilirliği yönüyle bilindiğini söylemek abartılı olamayacaktır. Hiç şüphesiz yıllarca yürüttüğü vazifelerin onun bu yönünü sürekli geliştirip kuvvetlendirdiği aşikârdır.

Celal Yıldırım'ın hayatı ve düşünce dünyası kanaatimizce birkaç sebepten ötürü üzerinde çalışılmayı hak etmektedir. Nitekim daha önce onun hayatını, eserlerini ve görüşlerini -bir iki kısa inceleme dışında- ele alan detaylı bir çalışma yapılmamış olması, kaleme aldığı tefsir yönüyle Cumhuriyet dönemi tefsir tarihi içinde önemli sınırlar arasında yerini alması, Cumhuriyet döneminin sınırlı imkânları altında yetişmiş, eserler vermiş önemli bir âlim örneği olarak karşımızda durması, içinde yetiştiği ilim dünyasını ve fikren mensup olduğu dinî ve ictimai çevreyi tanımak açısından kayda değer bir sima olması ve son olarak da 1950'li yıllardan 2000'li yıllara kadar yaklaşık yarım asırlık bir dönem içerisinde ülkemizde teşekkül eden dinî yorumları görmek ve tanımak açısından önem taşıması bu sebeplerden birkaçı olarak belirtilebilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında tercihleriyle, yönelimleriyle, birikimiyle ve düşünce dünyasıyla Yıldırım'ın tanınması gereken isimler arasında yer aldığı muhakkaktır.

Yıldırım'ın batılılaşma, modernleşme, dinde reform ya da dinî alanda yenileşme çabaları karşısında nasıl tavrı aldığı, din-bilim birlikteliği ya da çatışması ikileminde nerede yer tuttuğu ve bunun için neler yaptığı, toplumu güçlendirme uğrunda hangi faaliyetleri yürüttüğü, ümmetin nasıl kurtulacağına dair gösterdiği çözüm yolları; bunlara ek olarak bir toplumu inşa eden değerlere bakışı, dinî, ilmî ve ideolojik referansları, yenilik peşinde mi yoksa var olanı kuvvetlendirme, ihya ya da tecdid yanlısı olup olmadığı gibi hususlar bu çalışmanın sınırlarını aşığı için ayrıca çalışılmayı ve üzerinde durulmayı bekleyen diğer konular arasında sayılabilir.

1. Hayatı

Yıldırım'ın ailesi aslen Erzurumludur. Rusların Kuzeydoğu Anadolu bölgesini işgalinin ardından Ermenilerin mezalime başlaması üzerine 1915 yılında ailesi oradan göç ederek önce Diyarbakır'a sonra aynı ilin Kulp ilçesine yakınlarının yanına yerleşmiştir. Hem çocuklarının verdiği bilgiye hem de 2001 tarihinde yenilenen Türkiye Cumhuriyeti kimliğindeki kayda göre doğum yerinin Muş ili olduğu kesinlik kazanmıştır. Doğum tarihi ağabeyinin Kur'an'ı Kerim'in arkasına yazdığı resmî olmayan kayıtlara göre 1928, resmî kayıtlara göre ise 1932'dir.²

Kuyucak'ta görev yaptığı esnada eşraftan Hacı Tırkaz'ın kızı Ayşe hanımla 1956 yılında evlenmiş, bu evlilikten Kemal, Fatih, Tibyan ve Rezan adlarında dört çocuk dünyaya gelmiştir. Eşi Ayşe Hanım 2004, kızı ise 2016 yılında vefat etmiştir. Büyük çocukları Kemal Almanya'da, Fatih ve Tibyan ise İzmir'de yaşamaktadır.

Dindar bir aileye mensup olduğu için ilk tahsilini memleketinde babasından alan Yıldırım, 1945 yılında ortaokulu bitirmiştir. Ailesinin teşvik ve yardımıyla bölgenin tanınmış âlimlerinden özel dersler almış ve yaklaşık on dört yıl kesintisiz tefsir, fıkıh, hadis, usul, akaid başta olmak üzere İslamî İlimlerin çeşitli alanlarında medrese tahsili görmüştür. Bu eğitim Diyarbakır, Siirt ve Bitlis'in Norşin ilçesindeki medreselerde gerçekleşmiştir. Diyarbakır'ın Kulp ilçesi konuklu mahallesinde bulunan ve o zamanki adı Duderya Medresesi olan medresede 10 yıla yakın tahsil görmüş ve buradan icazet almıştır. Bahsi geçen medreselerde Arapça ve Farsçayı derinlemesine öğrenerek ilim yolunda hayli mesafe katetmiştir.

İslamî ilimlerde son derece yetkin olduğu anlaşılan Yıldırım'ın çok zengin bir kütüphanesinin olduğu hem yakınları hem de öğrencileri tarafından ifade edilmiştir. Bu kütüphanede İslamî ilimlerin temel kaynak eserlerinin yanında genel ansiklopediler, tarih, felsefe, edebiyat gibi çeşitli alanlarda eserlerin yer aldığı aktarılmıştır. Verdiği derslerde ve yaptığı sohbetlerde gerek İslamî ilimlerdeki gerekse sosyal bilimlerdeki birikimini mukayeselerle, değerlendirmelerle akıcı ve doyurucu şekilde aktardığı bizzat öğrencileri ve dinleyenleri tarafından övgüyle anlatılmaktadır.

Etkili hitabetiyle de öne çıkan Yıldırım'ı her seviyeden insanın zevkle dinlediği aktarılmıştır. Özellikle Afyon'da görev yaptığı zamanlarda halkın onun vaazlarını dinlemek için cuma günleri erkenden camileri doldurduğu, hatta sırf bu vaazları dinlemek amacıyla normal zamanlarda dahi cuma namazı kılmayan bazı kimselerin cuma namazına geldikleri ifade edilmektedir.

Edinebildiğimiz bilgilere göre Yıldırım'ın resmî olarak göreve başladığı tarih 1950'li yıllara tekabül etmektedir. Çocuklarından ve talebelerinden edinilen bilgiye göre bahsi geçen yıllarda Ankara'ya gelen Yıldırım, Diyanet İşleri Başkanlığının ilgili komisyonu tarafından yapılan mülakat sonucunda ehliyet ve liyakat sahibi görülerek Aydın'ın Kuyucak ilçesi müftülüğüne atanmıştır. 1955 yılında başladığı bu görevini 5-6 yıl civarında sürdürmüştür. Bu süreçte İzmir'in Çeşme ilçesinde de altı ay süreyle geçici görevle müftülük yapmıştır. Kuyucak müftülüğünün akabinde 1965 yılına kadar İzmir, 1965-1977 yılları arasında ise Afyon müftülüğünde bulunmuştur.

1977 yılındaki genel seçimlerde Milli Selamet Partisinden milletvekili adayı olarak seçime girmiş ancak seçimi kazanmaya muvaffak olamamıştır. Bu kısa siyaset arasının ardından 1977 yılında İzmir vaizliğine atanmış, iki yıl bu görevi yaptıktan sonra 1979 yılında emekli

² Merhum Celal Yıldırım'ın hayatı hakkında elde edebildiğimiz ve burada aktarmaya çalıştığımız bilgilerin büyük bir kısmı Celal Yıldırım'ın İzmir'de ikamet eden oğlu Fatih Yıldırım ile Celal Yıldırım'a uzun yıllar talebelik yapmak suretiyle onun en yakınında bulunan öğrencilerinden Afyonkarahisar'da ikamet eden emekli öğretmen Nevfel Dinç'in tarafımıza sözlü ve yazılı olarak sunduğu bilgilere dayanmaktadır. Ayrıca Yıldırım'ın hayatı konusunda Abdurrahman Ensari'nin 2018 yılında kaleme aldığı, "Celal Yıldırım ve Kur'an Ahkâmı Tefsiri" başlıklı makalesinde Yıldırım'ın hayatına dair aktarılan bilgilerden de istifade edilmiştir. Bkz. Abdurrahman Ensari, "Celal Yıldırım ve Kur'an Ahkâmı Tefsiri", The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS) 72 (Autumn III 2018), 313.

olmuştur. Toplamda yaklaşık 25 yıl Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan Yıldırım, Afyon müftüsü iken Türkiye Diyanet Vakfı kurucuları arasında yer almıştır.

Müftülük yaptığı yerlerde imam ve müezzinlerin yanı sıra yeterli bulduğu öğrencilere Arapça dersi vermiş, bu çerçevede klasik medrese usulü üzere Avâmil, İzhâr ve Molla Câmî kitaplarını okutmuştur. Yine bu halkalarda tefsir ve hadis gibi İslamî ilimlerin değişik dallarında dersler vermiştir. Verdiği hadis derslerinde Buhârî'nin Câmîu's-Sahîh'ine İmam Kastallanî'nin yazdığı ve sahasının önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen İrşâdü's-Sârî şerhini okutmuştur. Hususen gerek İzmir müftülüğü esnasında gerekse emekli olduktan sonra İzmir'de kaldığı süre içerisinde muhtelif yıllar arasında Kestanepazarı öğrenci yetiştirme derneğinde İslamî ilimlerin çeşitli alanlarında dersler vermeye devam etmiş, ayrıca bu kurumda çeşitli başka hizmetler de üstlenmiştir.

Emekli olduktan sonra vefat edinceye kadar İzmir'de yaşayan Yıldırım, 2 Ağustos 2019 yılında Aydın'ın Kuşadası ilçesinde vefat etmiştir. Cenaze namazı İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii'nde ikinci namazına müteakip kılınmış, ardından Bornova Işıkkent Mezarlığına defnedilmiştir.³

2. İlmî Çalışmaları

Yıldırım'ın ilmî çalışmalarını gerçekleştirdiği dönemin genel görünümüne bakıldığında dinî, siyasî ve fikrî bakımdan oldukça hareketli bir zaman diliminde çalışmalarını kaleme aldığı söylenebilir. Bilindiği üzere son yarım asırda gerek Müslüman dünya gerekse Türkiye dinî, siyasî ve sosyal açılardan çeşitli değişim ve dönüşüm süreçlerine şahit olmuştur. Nitekim Celal Yıldırım da bir özne olarak bu çalkantılı süreci idrak etmiş, çalışmalarının çoğunda bu sürecin etkileri dolaylı olarak kendini göstermiştir.

Celal Yıldırım başta fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf olmak üzere İslamî ilimlerin çeşitli dallarının yanı sıra din eğitimi, İslam ahlâkı ve Türk-İslam tarihi gibi alanlarda da eserler telif etmiş, derleme çalışmalarını kaleme almıştır. Yıldırım'ın ilmî çalışmalarında dikkat çeken yönlerden biri yaptığı tercüme olmuştur. İslam dünyasının muhtelif düşünürlerinden tercüme yapmak suretiyle Türkiye ile İslam dünyası arasında ilmî ve fikrî köprülerin kurulmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Yine bilimsel ve dinî-edebî nitelikli dergilerde çeşitli zamanlarda sayısı yüzleri bulan makaleler yazmıştır. Tespitlerimize göre telif, tercüme ve derleme şeklinde yüzün üzerinde çalışması mevcuttur. Bu eserlerden ulaşabildiklerimizi birkaç başlık altında tasnif etmek suretiyle kronolojik olarak sıralamak ve muhtevaları hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

2.1. Telif Eserleri ve Derleme Çalışmaları

2.1.1. İbadetler Kılavuzu: Yıldırım'ın Aydın, Kuyucak müftüsü iken kaleme aldığı bir eserdir. Eserde abdest, gusül, teyemmüm, mestler üzerine mesh, hayız, nifas ve istihâze halleri, necasetten temizlik, namaz ve ahkâmı, cemaat ve hükümleri, tilavet secdesi gibi bir Müslümanın temel ibadetleri hakkında kısa, anlaşılır ve öz bilgiler verilmiştir (Yıldırım, 1959).

2.1.2. Oruç ve Hükümleri: Oruç ibadeti ve ilgili hükümleri konusunda halkı bilinçlendirmek için yazılan bir eserdir (Yıldırım, 1961).

2.1.3. İslam Akaidinden Seçilmiş Meseleler: İzmir'deki İmam-Hatip ve İlahiyat öğrencileri öncelikli olmak üzere önem arzeden itikadî meseleleri ele almaktadır. İhtilafli meselelere girilmeden, ehl-i sünnet itikadı doğrultusunda inanç meseleleri kısa ve anlaşılır şekilde izah edilmiştir (Yıldırım, 1963).

2.1.4. Kadir Gecesi: Kadir gecesinin önemi ve fazileti hakkında özlü bilgi veren bir çalışmadır (Yıldırım, 1963).

³ Detaylı bilgiler için bkz. www.kestanepazari.org.tr/muhterem-celal-yildirim-hocamiz-ebediyete-ugurlandi (Erişim tarihi: 08.12.2019); www.aydinpost.com/guncel/afyon-eski-muftusu-celal-yildirim-vefat-etti (Erişim tarihi: 10.12.2019); www.afyonhaber.com/afyon-eski-muftusu-celal-yildirim-vefat-etti (Erişim tarihi: 11.12.2019).

2.1.5. Mezhep Sahibi Dört İmamın Menkıbeleri: Dört mezhep imamını tanıtan, onların İslam fikhındaki değerini ortaya koyan, menkıbelerden destek alınarak derlenen hacmi küçük bir kitaptır (Yıldırım, 1964).

2.1.6. Meşâhîr-i Evliyâdan Dört Kutup: Ahmed Rufâî, Abdülkâdir Geylânî, Ahmed Bedevî ve İbrahim Düsûkî gibi tasavvufun zirve simaları arasında yer alan dört ismin hayatlarının söz konusu edildiği bir çalışma olup “Nûru’l-Ebsâr fî Menâkıb-ı Âl-i Beyti’n-Nebiyi’l-Muhtâr” adlı kitaptan derlenmiştir (Yıldırım, 1964).

2.1.7. Hikmet Parıltıları: Bu eser “Ravzü’l-ahyâri’l-müntehâb min rebî’l-ibrâr fî ‘ilmi’l-muhâdarât” isimli Arap edebiyatı kitabının Arapça metinlerinden seçilmiş ahlâkî ve dinî nitelikli üç yüz on üç beytin tercümesinden oluşan bir derlemedir (Yıldırım, 1964).

2.1.8. İnsanlığın Önderi Muhammed Mustafa (a.s.): Afyon müftüsü iken yazdığı ve Afyon müftülüğünün ilk resmî yayını olan bu çalışma on altı sayfadan oluşan küçük hacimli bir eser olup Hz. Peygamber’in temel özelliklerini tanıtmayı hedefleyen bir çalışmadır (Yıldırım, 1966).

2.1.9. Dört Mezhebin Kuruluş ve Yayılışı: Mısır’ın çağdaş İslam hukukçularından Abdurrahman b. Muhammed b. İyâz Cezîrî’nin (ö. 1941) dört mezhebe dair karşılaştırmalı fıkıh kitabı olan “el-Fıkh ale’l-mezâhibi’l-erbaa” isimli eserinin temel alınmak suretiyle dört mezhebin kuruluş ve yayılışının kısaca aktarıldığı bir eserdir (Yıldırım, 1966).

2.1.10. Hutbe (Müslümanlara Öğütler): Muhtelif zamanlarda kendi hazırladığı ve irad ettiği hutbeleri bir araya getirdiği çalışmasıdır. Elli hutbenin yer aldığı çalışmada yer alan hutbelerden bazılarının konuları takva, temizlik, ilmin ve ahlâkın önemi, rüşvet, edep ve terbiye, ticaret ahlâkı, ana-baba hakkı, hurafeler, ibadetler hakkındadır (Yıldırım, 1966).

2.1.11. Âhîret Âlemi ve Safhaları: Âyet ve hadisler ışığında âhîret aleminden ve safhalarından bahsetmektedir. Kısa, özlü, öğretici ve herkesin anlayabileceği bir ifade tarzı ile kaleme alınmıştır (Yıldırım, 1967).

2.1.12. Amellerin Faziletleri: Kütüb-i Sitte’de amellerin faziletlerine dair geçen hadislerden seçilen dört yüz rivayetin konusuna göre tertip edilerek oluşturulduğu bir çalışmadır (Yıldırım, 1967).

2.1.13. İslam Bahçesinin Gül Demetleri: İtikad, fıkıh, ibadet ve muamelat konularını merkeze alan bir çalışma olup, Müslüman halkın günlük hayatında gerekli olan önemli meseleleri içeren derleme bir çalışmadır. Konuların akılda daha iyi yer edinmesi için her konunun sonuna o konuyla alakalı etkileyici ve akılda kalıcı bir menkıbe ya da hikâye eklenmiştir (Yıldırım, 1968).

2.1.14. İslam Türk Tarihinin Altın Sahifeleri: İslam-Türk tarihinin geçmiş dönemlerinden hareketle ahlâk, fazilet, adalet vb. değerleri ön plana çıkaran ve bunları genç nesle aktarmayı hedefleyen, bilgilendirici ve kısa kısa pasajlardan oluşan bir eserdir (Yıldırım, 1970).

2.1.15. Kur’ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları: İki ciltten ibaret olan bu eser altmış iki alt başlıktan oluşmakta olup Kur’ân’ın ahkâm içerikli âyetlerinin mezheplere göre değerlendirildiği güncel bir ahkâm tefsiri özelliği taşımaktadır. Yıldırım, bu eserine geniş bir önsöz kaleme almış olup burada kitabı niçin kaleme aldığı, metodu ve yararlandığı kaynaklar hakkında bilgi vermiştir (Yıldırım, 1971).

2.1.16. Hanefî ve Şafî Mezhebine Göre Büyük İlmihal: Hanefî ve Şafî mezhebi mensuplarının ibadet konularındaki ihtiyaçlarına cevap vermek üzere hazırlanan ve bu alandaki boşluğu doldurmayı amaçlayan, zengin ve muteber kaynaklara dayalı olarak kaleme alınan bir ilmihal çalışmasıdır (Yıldırım, 1976).

2.1.17. Büyük Veli Bayezid-i Bestâmî Hazretleri ve İslam Tasavvufunun Özü: Tasavvuf tarihinin önde gelen mutasavvıflarından Bayezid-i Bestâmî hakkında yapılan araştırma ve derlemelerden oluşan bir eserdir. Eserin son bölümlerinde tasavvuf tarihinin önemli simalarının

tasavvuf tanımları aktarılmakta, ardından Aksaray Tekkesi postnişini Şeyh İbrahim Efendi'nin (ö. 1655) tasavvufla ilgili bazı mısralarına yer verilmektedir (Yıldırım, 1978).

2.1.18. Tarihte Devlet Adamlarına Işık Tutan İslam Büyükleri: İki ciltten oluşan bu çalışma Hz. Peygamber başta olmak üzere, sahâbenin, tâbiînin, Selçuklu ve Osmanlının önde gelen gönül insanlarının etkileyici yönlerini gözler önüne sermekte, yanı sıra İslam tarihinde meşhur olan devlet adamlarının, âlim ve ariflerin, müşhidlerin örneklik teşkil eden davranışlarını içermektedir. Ayrıca çalışmanın içerisinde vaiz ve hatiplere cemaatlerine aktaracakları tarzda bilgiler de yer almaktadır (Yıldırım, 1978).

2.1.19. Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: Temel kaynaklara dayanılarak, Müslüman halkın ibadet ve muamelat hayatıyla alakalı oluşan sorulara cevap vermek üzere dört cilt olarak hazırlanan bir çalışma olup başvuru eseri niteliğindedir. Eserde toplam yüz yirmi iki fikhî mesele ele alınmıştır (Yıldırım, 1980).

2.1.20. Kur'ân-ı Kerîm Meâl ve Tefsiri: Tek ciltten oluşan meâl-tefsir tarzında bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır. 1982 yılında Tercüman gazetesi tarafından basılıp dağıtıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu esere henüz ulaşamadığımız için tahkik etme ve değerlendirme imkânımız olmamıştır.

2.1.21. İlahi Yasaklar Büyük Günahlar (I): Bu eserde Kur'ân ve sünnetin getirdiği yasakların dinî ve ilmî delillerle açıklamaları yapılmıştır. Âyet ve hadislerin çokça kullanıldığı eser, seksen bir başlıktan oluşmuştur (Yıldırım, 1985).

2.1.22. İlahi Hikmetler Büyük Sevaplar (II): İlk cildin büyük rağbet görmesi üzerine aynı metotla eserin ikinci cildi kaleme alınmış ve altmış üç başlık halinde konular işlenmiştir (Yıldırım, 1985).

2.1.23. İslam'ın İlk Şehitleri: Sabah gazetesinin talebi üzerine okurlara hediye için biyografi tarzında hazırlanmış bir çalışmadır (Yıldırım, 1986).

2.1.24. Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri: Hadis külliyatı içerisindeki ahkâm ağırlıklı hadisleri ve şerhlerini mezheplere göre tahlil eden ve altı ciltten müteşekkil bu çalışma hadislerden doğan fikhî hükümler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Yıldırım, 1986).

2.1.25. İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri: On dört ciltten oluşan ve Yıldırım'ın ifadesiyle “yirmi üç yıllık bir emeğin ürünü” olan bir eserdir. Bu tefsirle ilgili detaylı bilgilere ilerleyen bölümde yer verilecektir (Yıldırım, 1991).

2.1.26. Kur'ân ve Sünnet Işığında İslam İlmihali: İslam dininin temel bilgilerini akıcı, anlaşılır şekilde anlatan bir ilmihal çalışmasıdır (Yıldırım, 1993). Eserde meseleler ele alınırken âyet ve hadislerin geçtiği kaynaklar dipnotta gösterilmiştir. Bu ilmihalin dikkat çekici bir özelliği ise konuların işlenmesi esnasında yer yer dinde reform düşüncesine eleştiriler getirilmesidir (Yıldırım, 1993).

2.1.27. Tefsirli Kur'ân-ı Kerîm Meâli: İki ciltten müteşekkil olan bu çalışma müellifin “*İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*” isimli tefsirinin özeti mahiyetindedir. Eserin bir sayfasında âyetlerin Arapça metniyle birlikte meâlî bulunmakta diğer sayfada ise maddeler halinde her âyetle ilgili kısa açıklamalara ve âyetin manasına ışık tutacak bazı ek bilgilere yer verilmektedir. Birinci cilt Kehf sûresine kadar olan kısmı ikinci cilt ise geri kalan sûreleri içermektedir (Yıldırım, 1995). Çalışmanın en önemli özelliklerinden birisi âyetlerin tefsirini yaparken tartışmalı meselelerden uzak durarak olabildiğince âyetlerin mesajlarını herkesin anlayabileceği sadelikle aktarmaya çalışmasıdır.

2.1.28. İslam Ahlâkından Parlak Sayfalar: Günümüzde yaşanan ahlâkî yozlaşmaya ve maddeciliğin zarar verdiği bazı hastalıklara dikkat çekmek suretiyle bu hastalıkların ancak İslam ahlâkıyla düzeltilebileceğine somut örnekler eşliğinde vurgu yapan bir eserdir (Yıldırım, 2003).

2.1.29. Hz. İsa ve Kıyamet Belirtileri: Hz. İsa'nın nüzulünü ve kıyamet belirtilerini âyet ve hadisler ışığında temellendirmeye çalışan bir eserdir (Yıldırım, 2004).

2.2. Tercümelere

2.2.1. İslamiyette Nübüvvet Belirtileri ve Fitneler: Buhârî'nin Camiu's-Sahîh'inin "Alâmetü'n-Nübüvve Fi'l-İslam" babı ile "Kitabü'l-Fiten" babının tercümesidir. Yıldırım toplamda elli beş hadisin tercümesini yapmakta ve dipnot kısmında hadislere dair kısa açıklamalara yer vermektedir (Yıldırım, 1959).

2.2.2. Kelime-i Tevhid Kal'ası: "Kelime-i Tevhid Kal'ası" adıyla tercüme edilen "et-Tecrîd fi kelime't-tevhîd" isimli eser Yıldırım tarafından sehven İmam Gazzâlî'ye (ö. 1111) nispet edilmiştir. Oysaki eser İmam Gazzâlî'nin kardeşi, vaiz ve mutasavvıf yönüyle ön plana çıkan Ebü'l-Fütuh Şehabeddin Ahmed b. Muhammed Ahmed Gazzâlî'ye (ö. 1126) aittir. Araştırmalarımıza göre İmam Gazzâlî'nin eserleri arasında böyle bir eser bulunmamaktadır. Soyadı benzerliğinden dolayı muhtemelen yanlış kişiye nispet edilmiştir (Yıldırım, 1964). Yaptığımız araştırmalara göre bu eserin ilk olarak hicrî 1285 yılında İstanbul'da "et-Tefrîd fi tercemetü't-Tecrîd" adıyla Türkçe'ye çevrildiği (M. Fevzi, 1285), ardından "Ahmed Gazzâlî ve Tevhidde Tecrid" adıyla 1997 yılında ikinci defa tercüme edildiği görülmüştür (Özdamar, 1997).

2.2.3. Riyadan İhlasa Gururdan Tevazua: İmam-ı Gazzâlî'nin tam adı "el-Keşf ve't-tebyîn fi gurûri'l-halkı ecmaîn esnâfü'l-mağrûrîn" olan ve riyakâr, ham ruhlu zâhidleri, şekilci ve ibâhiyeci mutasavvıfları sert şekilde tenkit ettiği kitabının çevirisidir (Yıldırım, 1965).

2.2.4. et-Tarîkatü'l-Muhammediyye: Birgivi Mehmed Efendi'nin (ö. 1573) Kur'an'a ve sünnete uygun bir dinî hayatın esaslarını ortaya koyduğu ve bid'atlara karşı uyarılarda bulunduğu bu meşhur eserin tam adı et-Tarîkatü'l-Muhammediyye ve's-sîretü'l-Ahmediyye'dir. Vaizler tarafından çok rağbet gören ve adeta bir el kitabı haline gelen bu eser öneminden dolayı farklı kişiler tarafından çok defa Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Yıldırım da bu eseri taşıdığı önemden dolayı tercüme edenlerden biri olmuştur (Yıldırım, 1969).

2.2.5. İslam Hidayeti: İslam düşüncesinde önemli bir yere sahip olan İbn Teymiyye'nin (ö. 728) itikadî meselelerden bahseden çalışmasının tercümesidir (Yıldırım, 1969).

2.2.6. Büyük Vefî Abdülkadir Geylânî'den Vaazlar: Abdülkadir Geylânî'nin yirmi adet seçme vaazını ve ayrıca vasiyetini özetleyen Seyyid Muhammed Seyfüddin el-Geylânî'ye ait hicrî 1302 yılında İstanbul'da basılan "ed-Dürerü's-seniyye fi'l-mevaizi'l-Geylâniyye" isimli eserin tercümesidir. Yıldırım vaazların arasına bazı ilahiler, Abdülkadir Geylânî'den özdeyişler de ilave etmiştir. Yıldırım eserin giriş kısmına Abdülkadir Geylânî'nin kısa bir hal tercümesini eklemiştir, eserin sonunda kitapta geçen bazı kelimelerin izahlarını yapmıştır (Yıldırım, 1970).

2.2.7. Gönül İncileri: Bu tercüme de aynı şekilde Abdülkadir Geylânî'nin yirmi adet vaazı ile vasiyetini özetleyen ve Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah Abdülkadir-i Geylânî (ö. 1166) tarafından kaleme alınan "ed-Dürerü's-Seniyye fi'l-Mevâizi'l-Geylâniyye" isimli eserin tercümesidir (Yıldırım, 1971).

2.2.8. el-İbriz: Tam adı "Kitabü'l-İbriz" olan bu eser Hızriyye tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Faslı mutasavvıf Abdülazîz Ed-Debbâğ'ın (ö. 1720) görüş ve düşüncelerinin nakledildiği bir eserdir. Yıldırım, iki ciltten oluşan bu eseri harfî çeviriden ziyade anlamı esas alarak çevirmiştir (Yıldırım, 1979). Kitabın başka tercümelere de bulunmaktadır.

2.2.9. Füyûzât-ı Rabbaniyye: Yıldırım'ın "İlahi Feyizler" adıyla tercüme ettiği ve Abdülkadir Geylânî'ye ait olan bu eserin tam adı "el-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fi Evrâdi'l-Kâdiriyye"dir. Eser, nesir ve nazım halindeki dua ve evrâddan meydana gelen bir risâledir (Yıldırım, 1982).

2.2.10. İslam'da Aile Eğitimi: Abdullah Nasîh Ulvan (ö. 1987) tarafından "Terbiyetü'l-Evlâd fi'l-İslam" adıyla kaleme alınan ve iki ciltten oluşan kitabın çevirisidir. İslam dünyasında büyük

bir ilgiye mazhar olmuş olan bu kitap, Yıldırım'ın ifadesiyle bir hazine değerindedir (Yıldırım, 1984).

2.2.11. Sırlar Hazinesi (Hazinetü'l-Esrar Tercemesi): Bu tercüme Osmanlı âlimi ve mutasavvıfı Nazillili Muhammed Hakkı'ya ait olan ve tam adı "Hazinetü'l-Esrar Celiletü'l-Ezkâr" olan kitabın çevirisidir. Eserde Kur'ân-ı Kerîm'in ve bazı sûrelerin esrar ve havassı, nâfile ibadetler, çeşitli itikadî meseleler üzerinde durulmaktadır (Yıldırım, 1990).

2.2.12. Biz ve Bugünkü Batı Medeniyeti: Mevdûdî'nin (ö. 1979) muhtelif zamanlarda çeşitli dergi ve yayın organlarında parça parça kaleme aldığı bir eser olup iki kez Türkçeye çevrilmiştir. Bu çevirilerden biri Hüseyin Avni Çelik ile beraber Celal Yıldırım'a aittir (Yıldırım, t.y.). Eser Müslümanların batı medeniyeti ile münasebetini irdelemektedir. Yıldırım, o zaman yürürlükteki kanunlardan dolayı kitabın bazı paragraflarını tercüme etmemiş ve noktalar olarak bırakmıştır (Yıldırım, s. 116).

2.2.13. Kur'ân ve Modern İlim: Lübnanlı ilim adamı Afif Abdülfettah Tabbara'nın (ö. 1980) orijinal adı "Ruhu'd-Dini'l-İslamî" olan eserinin bir bölümünün çevirisidir. Yıldırım, bu eserin Kur'ân'ın mucizevî yönlerine değinen ve Kur'ân'ın çağdaş ilmî gelişmelerle ilişkilendirildiği kısmını tercüme etmiştir (Yıldırım, t.y.). Tercümeye on bir sayfalık uzun bir önsöz yazan Yıldırım, burada Kur'ân'ın akla verdiği değerden, Kur'ân ve ilim münasebetinden, Kur'ân'ın ilim sahiplerine ve ilme teşvik etmesinden, bazı âyet ve hadislerle İslam'ın ilme verdiği önemden, tarih boyunca Müslümanların ilme yaptıkları katkılardan söz etmiştir (Yıldırım, ss. 3-13).

2.2.14. Münebbihât (Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler): İbn Hacer el-Askalânî'ye (ö. 1449) nispet edilen tasavvufi mahiyetteki risalenin Yıldırım tarafından yapılmış tercümesidir (Yıldırım, t.y.). Eser okuyuculardan rağbet gördüğü için dördüncü baskıyı yapmış ve bu baskıya arapça metinler eklenmiştir. Kitabın farklı yazarlar tarafından yapılmış başka tercümeleri de mevcuttur.

2.3. Sadeleştirme ve Takdim Yazıları

2.3.1. Nimet-i İslam: Son devir Osmanlı âlimi ve müderrisi Mehmed Zihni Efendi'nin (ö. 1913) meşhur ilmihali olan bu eser Yıldırım tarafından günümüz Türkçesi ile tekrar hazırlanmıştır (Nimet-i İslam, haz. Celal Yıldırım, t.y.).

2.3.2. Dünkü ve Bugünkü Melamiler: Yıldırım, Abdurrahman Cerrahoğlu'nun 1984 yılında basılan ve derleme kitap niteliğinde olan "Dünkü ve Bugünkü Melamiler" isimli kitabına bir takdim yazısı yazmıştır. Bu yazıda İslam'da tarikatlerin varlığı ve önemi, melamiliğin ortaya çıkışı ve temel hususiyetleri, bazı görüşleri, tarihçesi, kimler arasında yaygınlaştığı, geçirdiği aşamalar, maruz kaldığı bozulmalar ve melamiliğin Kur'ân ve sünnete aykırı bazı yönlerinden bahsetmiştir (Cerrahoğlu, 1984, ss. 9-14).

2.4. Bildiri, Makale, Dergi ve Gazete Yazıları

Araştırmalarımıza göre Yıldırım 1993 yılında düzenlenen I. Din Şurasında "İrşad ve İrşadda Metod" başlığıyla bir bildiri sunmuştur (Yıldırım, İrşad ve İrşadda Metod, 1995, I, ss. 335-348). Bunun yanında dönemindeki birçok ilmî ve dinî dergilerde tespit edebildiğimiz kadarıyla toplam yüz elli dokuz yazısı yayımlanmıştır. Bu dergilerdeki yazıların değerlendirmeleri başka bir çalışma çerçevesinde hazırlanmakta olduğu için burada sadece dergilerin isimleri ve yazıların yayınlandığı tarihleri aktarmakla yetinmek istiyoruz (Tablo 1).

Tablo 1. Dergilerin isimleri ve yazıların yayımlandığı tarihler

Dergi Adı	Yayın Tarihleri	Toplam Yazı Sayısı
Müslüman Sesi Dergisi	1957-1984	130
Özlem Dergisi	1962	2
Diyanet İlmî Dergi	1963-1975	7
İslam Dergisi	1963-1976	13
Sönmez Dergisi	1966-1968	2
İktibas Dergisi	1983-1985	4
İslamî Araştırmalar Dergisi	1989	1

Yine Yıldırım'ın 1985-1988 yılları arasında İzmir Yeni Asır Gazetesinde Cuma günleri köşe yazıları yazdığı da bilinmektedir.

Yıldırım'ın resmî görevlerinin yanı sıra İslamî ilimlerin çeşitli alanlarında kaleme aldığı telif, derleme, tercüme, dergi yazıları ve diğer yazıları onun velud biri olduğunu ortaya koymaktadır. Resmî veya şahsî birçok kütüphanede eserlerinin ya da tercümelerinin biriyle karşılaştırılması çalışmalarının yaygınlığına dair kuvvetli bir fikir vermektedir.

Telif hayatının gelişiminin ana çizgilerine bakıldığında yazım hayatının ilk çalışmalarının halkın temel düzeyde dinî bilgi ihtiyacının giderilmesine yönelik olduğunu gözlemek mümkün iken daha sonraki çalışmalarının ise İslamî İlimlerin kaynak niteliğindeki eserleri üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Çalışmalarına muhteva itibarıyla göz atıldığında genel olarak halkın din bilgisi ihtiyacını karşılamaya ve halka sahih dinî bilgileri sunma şeklinde bir sistematiği takip ettiği gözden kaçmamaktadır. Bu tespitemizi yazdığı kitapların mukaddimelerinden ve ayrıca kitaplarının isimlerinden çıkarabilmemiz mümkündür. Özellikle harf inkılabından sonra -halka yönelik İslam dini ile ilgili kitapların sayısının azlığı göz önüne alınırsa-, Yıldırım'ın halka yönelik eserleriyle yaygın din eğitime çok önemli katkılarının olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Yıldırım'ın telif ve tercüme bütüncül bir bakışla incelendiğinde çalışmalarının zor zamanların ürünleri olması bakımından örselenmiş ve ikinci planda kalmış İslamî bilincin uyanmasına ve gelişmesine katkı sağladığı, özellikle tercümelerinin İslam dünyasıyla irtibat kurmada yapıcı rol oynadığı söylenebilir.

3. Kur'ân Tasavvuru ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Bir düşünür veya âlimin yetiştiği ortam, aldığı eğitim, sosyal ilişkileri ve edindiği tecrübeler onun fikrî ve zihnî dünyasının oluşumunda ciddi tesirler oluşturduğu malumdur. Bu bakımdan Celal Yıldırım'ın yaşadığı zaman diliminin ve bulunduğu farklı coğrafyaların, ilişkide bulunduğu ilmî ve dinî çevrelerin, bunların yanında üstlendiği görevlerin her birinin müstakil olarak onun dünya görüşünü oluşturmada önemli köşe taşlarını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Yazdıklarının geneline bakıldığında dinî konulardan felsefeye, bilimsel konulardan ahlâka geniş bir yelpaze oluşturması bunu teyit etmektedir. Burada onun düşünce dünyasının öne çıkan bazı noktalarına işaret etmek, hususen de bir müfessir ve din eğitimcisi olarak Kur'ân tasavvurunu ve din eğitime dair görüşlerini kısaca irdelemek istiyoruz. Bu noktada Yıldırım'ın Kur'ân tasavvurunu ve din eğitime bakışını ortaya koyan yegâne eseri *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri* başlıklı tefsiridir. Biz de bu çerçevede onun ilmî ve dinî birikiminin hasılası konumunda olan bu esere bağlı kalarak görüşlerini değerlendirmek istiyoruz. Ama öncelikle *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri* hakkında bazı tanıtıcı bilgilere yer vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Tefsirini 1960 yılında yazmaya başlayan müellif, öncelikle rivayet ve dirayet tefsirlerini gözden geçirerek ve ilgili diğer kaynaklardan da bilgi toplayarak bu malzemeleri tasnif yoluna gitmiş, ardından müsveddelerini bizzat kendisi kaleme almak suretiyle tefsirini 1989 tarihinde tamamlamaya ve parça parça bastırmaya muvaffak olmuştur. Yıldırım'ın tefsirini kaleme alma

gayesini günün insanına, gelişen ilme, değişen aile ve sosyal yapıya ışık tutacak ve yön verecek bir Kur'ân tefsiri meydana getirmek oluşturmuştur (Yıldırım, 1991, I, 12). Müellif klasik tefsir geleneğine bağlı kalmak suretiyle tefsir, hadis ve fıkıh usulü ilimlerinin çizdiği sınırlar çerçevesinde âyetleri tefsir etmeye gayret göstermiştir. Bunun yanında âyetlerin ilmî, ahlâkî, hukukî, sosyal, ekonomik ve tarihî yönleri ile ibret ve hikmetlerini kısaca açıklamaya çalışmıştır (Yıldırım, 1991, I, 13). Yazar mukaddime kısmında tefsirini kaleme alırken gözettiği belli başlı hususları on iki madde halinde sıralamış olup bunlardan en dikkat çekenlerini şöyle özetlememiz mümkündür; sade ve anlaşılır bir üslup kullanma, hususen gençlere hitap etme, ayetleri ilmî gelişmeler paralelinde açıklama, yer yer Tevrat ve İncil ile Kur'ân arasında mukayeseler yapma, kıssaların hikmet boyutunu öne çıkarma ve ansiklopedik bir tarzı benimseme (Yıldırım, 1991, I, 13). Bunlara ilave olarak yaşadığı zaman diliminde Müslüman topluma sirayet eden çeşitli zararlı akımlara, zaman zaman âyetlere yanlış teviller yapılmasına ve şahsî fikirlerin Kur'ân'a mal edilmesine karşı tepki göstermiş ve yer yer onlara karşılık vermeye çalışmıştır. Hülâsa o, çoğu müfessirin yaptığı gibi fiilî durumu tefsirine yansıtılmaktan geri durmamıştır.

Görebildiğimiz kadarıyla *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri* klasik tefsirlerde yoğunlukla yer aldığı şekilde bir metnin dilsel çözümlenmesi tarzında olmaktan öte daha çok Kur'ân'ı anlamak ve yorumlamak şeklinde daha bütünsel bir çizgiyi takip etmektedir. Bu anlamda Yıldırım söz konusu eseriyle günümüz insanına, vahyin ışığında nasıl yaşanması gerektiğinin imkânlarını araştırmaya çalışmıştır. Bu tefsirin ayırt edici özelliklerinden biri de metnin elverdiği ölçüde ilgili yerlerde ahlâk dersleri vermesi, hayatın gidişatı çerçevesinde mü'mine yol gösterme gayreti içinde olmasıdır. Yine söz konusu tefsirde her âyet ya da âyet grubunun bitiminde sonraki âyetlerle olan münasebete muhakkak yer verilmekte olup böylece bütüncül bir bakış açısı çerçevesinde Kur'ân mesajının bir bütünlük arzettiği anlatılmaya çalışılmaktadır.

Tefsirde başvurulan kaynakları incelediğimizde müellifin yararlandığı ve atıf yaptığı dinî literatürün çok çeşitli ve zengin bir yelpazeyi içerdiğini görebiliriz. Nitekim o Taberî, Semerkandî, Nîsâbü'rî, Zemaşerî, Râzî, Süyûtî vb. gibi tefsir ilmi ve tarihinin önemli isimlerinin neredeyse tamamından sıkça istifade etmesinin yanı sıra Mehmet Âkif, Tantâvî Cevherî, Mustafa Merâğî, Roger Garaudy, Muhammed Ebu Zehra, Halil Cibran, Muhammed Hamidullah gibi çağdaşı olduğu isimlerin eserlerinden ve tefsirlerinden de faydalanmıştır. Öte yandan tefsirinin ilgili yerlerinde ilk dönem ve klasik dönem muhaddis, fakih ve kelamcılarının görüşlerine yeri geldiğinde başvurmadan çekinmemiştir. Diğer taraftan Yıldırım, İslam düşünce tarihinde iz bırakan pek çok isme atıf yaparak onların görüşlerine de yer vermiştir. Bu kapsamda ilmî ve felsefî konularda Fârâbî, İbn Sînâ, Gazzâlî, İbn Rüşd ve İbn Haldûn gibi düşünürlerin yanı sıra Mevlânâ, İbn Arabî, Abdülaziz Debbağ, İbn Heysem, Şah Veliyyullah Dihlevî, Harîrî, Yunus Emre, Şeyh Sâdî gibi irfan dünyasının öncülerinin fikirlerinden ve eserlerinden yararlanmıştır.

Çalışmalarında ve hususen mezkûr tefsirinde Yıldırım'ı farklı kılan hususlardan bir tanesi de Müslüman ilim ve fikir adamlarının yanı sıra Batılı çağdaş mütefekkir ve bilim adamlarının eserlerine ve görüşlerine yer vermesidir. O, yeri geldiğinde batılı isimlerin görüşlerine katılmakla beraber zaman zaman onlara karşı kendi fikirlerini ortaya koyarak karşı görüşler serdetmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda tefsirinde materyalizm, komünizm, kapitalizm, modernizm, ateizm, determinizm, spiritüalizm, panteizm gibi dinî ve felsefî alanla ilgili muhtelif kavramlara dair değerlendirmelere ve tenkitlere rastlamak mümkündür. Dahası tefsirinde birbirinden farklı batılı düşünürlerin görüşlerine yer verildiği ve onlara dair değerlendirmeler yapıldığı görülür. Bu çerçevede Descartes, Auguste Comte, Immanuel Kant, Herbert Spencer, Roger Bacon, J.J. Rousseau, Spinoza, Goethe, Einstein, Alexis Carrel, Maurica Bucaille, Sigrid Hunke, Gustav Le Bon, A. Nicola, Rodinson, M. A. Mennan, Arnold Toynbee, Lord John Daenport, Machiavelli, Karl Marx, Charles Darwin, Sigmund Freud, Dozy, Ernest Renan, Leone Caetani gibi çok farklı alanların değişik dallarında meşhur olmuş filozof

ve yazarların fikirlerine, onların görüşlerine yönelik iştiraklere, itirazlara, mülahaza ve değerlendirmelere rastlamak mümkündür.

Fakat Yıldırım'ın çok çeşitli alanlardaki bilgileri tefsirine yansıtma suretiyle tefsirin alanını ve amacını haddinden fazla genişlettiği, bu durumun ise bazı sistematik problemlere meydan verdiği ifade edilebilir. Sözgelimi zaman zaman yeryüzü, gökyüzü, canlılar ve bitkiler ile ilgili âyetlerin açıklanması bağlamında konuların oldukça detaylı bir şekilde ve kimi zaman ilgili-ilgisiz bilgilerin de verilerek detaylandırıldığı belirtilebilir. Yine benzer şekilde kimi zaman evrim teorisinden, kimi zaman avukatlık mesleğinin öneminden, kimi zaman medyumluk ve ruh çağırma gibi konulardan, kimi zaman da modern bilimsel keşiflerden söz edilerek âyeti izah sürecinde konu bütünlüğünün göz ardı edildiği görülebilmektedir. Çeşitli başlıklar altında verilmeye çalışılan bu yoğun bilgilerin zaman zaman birbirine karıştığı, bu durumun ise konunun nerede başlayıp nerede bittiği hususunda okuyucuyu askıda bırakarak onun zihni bütünlüğünü sağlayamamasına yol açabilmektedir. Müellifin yer yer izlediği bu serbest metot söz konusu tefsirde bir sistem ve usûl eksikliği izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca kimi âyetlerin açıklamalarında sık sık tekrarlara düşülmesi, konuları sınırlandırmada yaşanan eksiklikler, kaynak kullanımında olabildiğince geniş davranılması bu eserde göze çarpan zaaflardan birkaç tanesidir.

Bunların birlikte Yıldırım'ın tefsirinde yer verdiği konular ve yararlandığı çeşitli eserler Yıldırım'ın araştırmacı kimliğini ortaya koymakla birlikte kültür ve birikiminin derinliğini, fikir dünyasının genişliğini ve çeşitliliğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Bütün bunları göz önüne aldığımızda bu tefsirin ve Celal Yıldırım'ın tefsir anlayışının pek çok açıdan değerlendirilmeyi hak ettiği rahatlıkla söylenebilir. Fakat biz bu değerlendirmemizde Yıldırım'ın tefsiri ve tefsir yönteminden ziyade genel hatlarıyla Yıldırım'ın Kur'ân tasavvurunu ve akabinde din eğitimine dair bazı görüşlerini öne çıkarmaya gayret edeceğiz.

3.1. Kur'ân Tasavvuru

3.1.1. Kur'ân'ı Doğru Anlama

Kur'ân'ı doğru anlamak için öncelikle Hz. Peygamber'in sîreti ve sünneti, Kur'ân'ın bütünlüğü, câhiliye dönemi, nüzûl sebepleri, vahyin tadrîcîliği, âyetlerde geçen edebî sanatlar, temsili ve deyimsele ifadeler, müteşâbih âyetler gibi usûle ait bazı hususlara dair bilgilere ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim tefsirinde bu bilgilere sık sık yer veren Yıldırım'a göre Kur'ân'ı doğru anlamada en önemli adımlardan birisi nüzûl sebepleri ile birlikte nüzûl dönemindeki kelime ve cümlelerin delalet ettiği manalara hâkim olmaktır (Yıldırım, 1991, VIII, 4334). Bunlara ilaveten Yıldırım, Kur'ân'ı doğru anlamak için önemli oranda mesai sarfetmeyi ve Kur'ân'ın mutlak anlamda her iki hayatımızın tek rehberi olduğu hakikatini idrak etmeyi bir zaruret olarak görmektedir. Ona göre Kur'ân'ı anlamanın diğer bir yolu onu hayat kitabı olarak görmektir. Kur'ân'ı hayat kitabı olarak görmek ise Kur'ân'a hâl-i hazırda bakış tarzını düzeltmekle olur. Bu anlamda Yıldırım'a göre Kur'ân'a doğru bakış tarzı Kur'ân'ı yalnız ölümlere okumak, hatim yapmak ve duvarda bir süs eşyası olarak indirilen bir kitap olarak algılamak yerine amel edilen ve hükümleri uygulanan, hikmetleri anlaşılması gereken bir kitap olarak indirildiğinin bilincinde olmaktır (Yıldırım, 1991, VIII, 4346). Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli anlam katmanlarına sahip ilahi bir kitap olduğuna sık sık vurgu yapan Yıldırım, yeterli bilgiye sahip olmadığı halde, sözlüğe dayalı bazı manalarla, kişisel görüş ve mantıkla Kur'ân üzerinde konuşup ahkâm kesmenin tehlikeli bir yol olup insanı küfre kadar sürükleyeceğine dikkat çekmiştir (Yıldırım, 1991, X, 5297).

3.1.2. Kur'ân'ın Amacı

Kur'ân'ı doğru anlamak için her şeyden önce Kur'ân'ın gönderiliş amacının ne olduğunu doğru tespit etmek gerekmektedir. Bu anlamda Kur'ân'ın indirilişinin temel amacı insanları yanlış inançlardan uzaklaştırmak, tevhide çağırarak, insanoğlunun ahlâki seviyesini üst dereceye çıkarmak, kısaca dünya ve ahiret hayatlarını tanzim etmektir. Bu bağlamda müfessir

Yıldırım Kur'ân'ın temel hedefinin bilgisizliğin, inkâr ve azgınlığın, zulüm ve haksızlığın yaydığı karanlıkları tevhid nuruyla ve risâlet güneşiyle giderme amacı taşıdığını ifade etmiştir. Bunun yanında Kur'ân'ın bir amacının da insanların kalp ve kafalarına Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin sınırsızlığını, rahmetinin genişliğini işlemek, yegâne üstünlüğün Allah'a ait olduğunu ve övülmeğe ancak O'nun layık bulunduğu vurgulamak olduğunu aktarmıştır (Yıldırım, 1991, VI, 3111-3112).

3.1.3. Kur'ân ve Tercümesi

Müfessir Yıldırım'a göre Kur'ân'ın tercümesi hiçbir zaman onun aslına, ruhuna, özüne, mayasına, hikmetine ve yüksek kudretine sadık bir şekilde tam olarak yapılamaz. Zira Kur'ân Yüce Allah'ın, tercüme ise insanın ifadesidir. Kur'ân'daki ilâhî beyân ve hükümleri, Kur'ân tercümesinden anlayıp çıkarmak mümkün değildir. Bu yüzden mutlaka tefsire ihtiyaç vardır. Bundan dolayı Kur'ân'ın tercümesi ve tefsiri yapılabilir, ancak tam bir tercümesi asla yapılamaz. Ayrıca ona göre bu alanda kalem oynatacak kimselerin mutlak surette ilgili alanda ihtisas sahibi olmaları gerekmektedir (Yıldırım, 1991, VI, 3093-3094). Anlayabildiğimiz kadarıyla Yıldırım'ın bu hassasiyetinin arka planında yeterli dinî, ilmî ve edebî birikimi olmadığı halde pek çok kişinin Kur'ân'ı tefsir ve tercüme işine teşebbüs etmesi yatmaktadır.

Diğer taraftan her bir Kur'ân tercümesinin tercüme sahibinin bilgi seviyesine, kelime hazinesinin genişliğine ve ilâhî muradı anlama yeteneğine göre ilmî bir değer taşımakta olduğu açıktır. Bundan dolayı Yıldırım'a göre Kur'ân'ı anlama yolunda Kur'ân'ı kuru bir tercümeden ya da meâlden okuyup öğrenmek yerine mutlaka sistemli, düzenli ve planlı yazılmış bir tefsirden yararlanmak daha öğretici ve faydalıdır (Yıldırım, 1991, VI, 2834).

3.1.4. Kur'ân ve Bilim Münâsebeti

Tartışmalı bir konu olan Kur'ân-bilim ilişkisine dair farklı yaklaşımların olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Kur'ân-bilim ilişkisi, din ve bilim ilişkisi bağlamında ele alındığında Kur'ân ve bilimin aynı zeminde değerlendirilip bu anlamda konularının da ortak olması; Kur'ân'ın, bilimin bütün konularını kuşatması; bilimin, Kur'ân'ın bütün konularını kapsamaması; Kur'ân ve bilimin iki ayrı saha olarak kabul edilmesi şeklinde dört yaklaşımın ön plana çıktığı kabul edilmektedir (Kırca, 2019, 238-239). Bu farklı yaklaşımlar içerisinde Yıldırım'ın savunduğu yaklaşım din ve bilim arasında birliktelik olması gerektiği yaklaşımıdır. Görebildiğimiz kadarıyla bilimsel tefsir yaklaşımını elden geldiğince terviç eden Yıldırım, tefsirinin çoğu yerinde pozitif ilimlerin pek çok dalından yararlanmak suretiyle bazı tevillerde bulunmuştur. Zira onun düşünce sistemine göre Kur'ân ile bilimin ters düşmesi mümkün değildir. Bu anlamda o İslam'ın ilim ve hikmet dini olduğu, Kur'ân'ın ilme en yüksek payeyi verdiği düşüncesine sahiptir. Bu doğrultuda tefsirinde ilim ve akıl kelimelerinin yüzlerce âyette geçmesine sık sık dikkat çekmekte, Kur'ân'ın modern dönemde ortaya çıkan bilimsel gelişmelere aykırılık arz etmeyip aksine bilimsel çalışmalara davet ve teşvik ettiğinin ısrarla altını çizmektedir. Âyet yorumlarında yeri geldikçe çağdaş bilimin verilerini kullanan Yıldırım, Allah'ın varlığını ve birliğini ispat etmenin yanı sıra Kur'ân'ın ilahi bir kitap olduğunu bu yöntemle ispat etmeye gayret etmektedir. Müfessir Yıldırım, her fırsatta bilimin İslam'da köklü bir yere sahip olduğunu, yüzlerce âyet ve hadisin buna delalet ettiğini, tabii bilimlerle meşgul olmanın aynı zamanda dinî bir vazife anlamına geldiğini gerek doğrudan gerekse satır aralarında sıkça ifade etmektedir. Birçok müfessir gibi Kur'ân'ın ilme ışık tuttuğuna, akla yön gösteren bir kitap olduğuna dikkat çeken Yıldırım, bilimin henüz yeni ortaya çıkardığı birtakım gerçeklerin on dört asır önce Kur'ân tarafından beyan edildiğini vurgulamaktadır (Yıldırım, 1991, XI, 5587). Ona göre ilmî araştırmalar derinleştikçe ve hakikatlere yaklaştıkça Kur'ân'a daha fazla yaklaşmış olacaktır (Yıldırım, 1991, III, 1205; V, 2728). Ona göre ilimle dini birlikte rehber edinmeli, ilim ve din iki meşale olarak kabul edilmelidir (Yıldırım, 1991, I, 257, 399).

3.1.5. Kur'ân'ın Hayat Kitabı Oluşu

Müslümanların günlük hayatı içerisinde Kur'ân'ın anlam ve uygulama yönüyle daha fazla yer edinmesini savunan Celal Yıldırım'ın dinamik bir Kur'ân tasavvuruna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda o, hayatla irtibatı gittikçe zayıflayan kutsal bir nesneye dönüşen Kur'ân anlayışından ziyade hayata anlam katan, hakkı bâtıldan, iyiyi kötünden ayırt etmek suretiyle insanların dünya ve âhiretlerini mutlu edecek hükümleri, emir ve tavsiyeleri, esas ve prensipleri kendinde toplayan bir Kur'ân anlayışını savunmaktadır (Yıldırım, 1991, IV, 1886). Ona göre Kur'ân fal bakmak, muska olarak kullanılmak, kabirlerde okunmak, süs olarak evlerde bulundurmak için indirilmiş bir kitap olmayıp aksine zihinleri aydınlatmak, vicdanları geliştirmek, fizikle metafizik arasında ilgi kurmak, dünya ile âhiret arasında denge sağlamak ve ebedî bir hayatın mevcudiyetinden haber vermek için gönderilmiştir (Yıldırım, 1991, IV, 1693). Yine onun anlayışına göre Kur'ân bedenle ruh arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik prensipler koyar ve yalnız insana yakışanı ve yararlı olanı emreder (Yıldırım, 1991, IV, 1908). Kur'ân bozulan toplumların, ahlâken büyük sarsıntı geçiren milletlerin kendilerine gelip varlıklarını sürdürülebilmelerine yol gösterir (Yıldırım, 1991, IV, 2131). Diğer taraftan Yıldırım'a göre İslam ve Kur'ân içerdiği ilkeler itibarıyla insan hayatına hareket ve hız kazandıran, hayatına canlılık kazandıran bir içeriğe de sahiptir (Yıldırım, 1991, V, 2311). Anlaşıldığı kadarıyla Yıldırım'ın Kur'ân tasavvurunun önemli bir yönünü Kur'ân'ın imanı bütünleyen bir unsur olarak amele yaptığı vurgu oluşturmaktadır. Hal böyle olunca Kur'ân aynı zamanda hareketi, çalışmayı ve hayat içerisinde aktif olmayı emrettiği için Müslümanın bunun bilincinde olması ve hayatını buna göre kurgulaması lazımdır. Şu halde Müslüman mutlaka din veya dünyasına fayda sağlayan bir işle meşgul olmalıdır. Aksi durumda âtil bir hayata mahkûm olur ve kendini içten içe tüketir.

3.1.6. Kur'ân'ın Tarihe Bakışı

Birçok âyetin tefsirinde ve özellikle de kıssalar bağlamında tarih ilminin önemine sık sık işaret eden Yıldırım, bugüne dair yaşanmış ve yaşanacak pek çok olayın köklerinin tarihte mevcut bulunduğunu hatırlatmaktadır. Yıldırım'ın tarih ilmine dair yorumlarında “tekerrür” fikrinin çok baskın olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ona göre tarihe ve özelde peygamberler tarihine yakından bakıldığında pek çok olay tekerrür etmektedir. Dolayısıyla bugünü bilmenin ve anlamının ön şartı tarihi bilmekten geçer. Diğer bir ifadeyle benzer olaylar tekrar edince tarih de tekerrür eder (Yıldırım, 1991, V, 2391; VI, 3129; VII, 3796; XIII, 6669, 6766). Kur'ân'ın tarihî olayları ele alırken detaylara inmek yerine ibret odaklı bir anlatımı tercih ettiğini belirten Yıldırım, Kur'ân'ın bu anlatımının mü'minlerin zihinlerini aydınlatıcı bir yönü bulunduğuna ve hatta insanın düşünme melekesini harekete geçirici bir işlev taşıdığına dikkat çekmektedir (Yıldırım, 1991, II, 687).

3.2. Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Celal Yıldırım, uzun yıllar ifa ettiği dinî hizmetler dolayısıyla yaygın din eğitimi faaliyetleri kapsamında başta cami kürsüleri olmak üzere pek çok resmî ve özel mahfilde vaaz, sohbet ve din dersi vermiştir. Yirmi beş yıllık resmî görevinin yanında emekli olduktan sonra da bu derslerine ve ilmî çalışmalarına devam ettiği için Türkiye'deki din eğitimi problemlerine yakından şahit olmuş ve bu problemlerin giderilmesi adına bazı çözüm önerilerinde bulunmuştur. Buradan hareketle Yıldırım'ın din eğitiminin meselelerine yaklaşımını ve çözüm tekliflerini birkaç başlık altında kısaca belirtmek istiyoruz.

3.2.1. Eğitim Anlayışı

İslam'ın serüveninin eğitimle başlayıp eğitimle geliştiğini belirten müellif, İslam'ı bütün hüküm ve prensipleriyle bir terbiye ve ahlâk sistemi olarak görmektedir. Bu anlamda Kur'ân'da geçen Rab sıfatına özellikle dikkat çeken Yıldırım, “beslemek, terbiye edip büyütme, bir şeyi yetkinlik noktasına varıncaya kadar kademe kademe inşa edip geliştirmek” manalarına gelen Rab sıfatının delalet ettiği bir eğitim sisteminin varlığına dikkat çekmiştir.

Nitekim bu sığata sahip olan Yüce Allah varlık alemini terbiye yoluyla derece derece kemale erdirmiştir. Varlık aleminin mükemmel parçası olan ve her an bu mükemmelliğini koruyabilmek adına terbiyeye muhtaç olan insanoğlu, Rab sıfatından edineceği mana ve metotla terbiyeyi sistemleştirmek ve bunu bir maarif konusu olarak işlemek zorundadır (Yıldırım, 1991, XIII, 6897-98). Eğitimde maneviyatın önemine sık sık vurgu yapan Yıldırım, eğitim sürecinde akli ve zekayı, sezgi ve basiretten üstün tutmanın yanlış bir anlayış olduğuna, sadece akla ve zekaya değer verip ruh ve vicdanı ihmal etmenin materyalizme götüreceğine dair uyarılarda bulunmaktadır (Yıldırım, 1991, I, 78) Anlaşıldığı kadarıyla Yıldırım'a göre eğitimde bir denge olmalıdır ve o denge bireye madde ve manayı birlikte aktarabilmekten geçmektedir. Aksi takdirde sadece maddeye önem veren bir eğitim sistemi ideal manada birey yetiştirmekten uzak kalacaktır.

3.2.2. Din Eğitiminin Vazgeçilmezliği

Celal Yıldırım ömrünün hemen hemen tamamını öğrenen ve öğreten konumunda geçirdiği için eğitimin ve hususen din eğitimin mahiyetine yönelik önemli tespitleri mevcuttur. Yıldırım, yaygın din eğitim ve öğretimi kapsamında yıllarca çeşitli mahfillerde halka yönelik yaptığı din hizmetlerinde din adına insanların zihinlerine yer etmiş olan yanlış düşünceleri temizlemeyi ve doğruları ikame etmeyi kendine vazife bilmiştir. Bu bakımdan doğru din anlayışının yegâne yolunun doğru ve sahih bir din eğitiminden geçtiğini düşünmektedir. Ona göre hayatı disipline edecek, ruh ve vicdanları geliştirecek, toplumu bir insan bedeni gibi kabul edecek ve kendini bu bedenin bir organı sayacak ciddi bir din eğitimine ihtiyaç vardır (Yıldırım, 1991, I, 583; II, 583). Yıldırım'a göre doğru din anlayışını ikame etmenin yollarından biri Hz. Peygamberin eğitim yöntemini içselleştirmektir. Çünkü Hz. Peygamber hem büyük bir eğitimci hem de içinde bulunduğu toplumun kötü âdetlerini ortadan kaldıran bir inkılapçıdır. Hz. Peygamberi iyi tanımak, eğitim metodunun inceliklerini öğrenmek şarttır. Ancak bu suretle sağlam karaktere sahip bir nesil inşa etmek mümkün olabilir (Yıldırım, 1991, VI, 3077).

3.2.3. Din Eğitiminde Aile ve Çocuk İlişkisi

Bakara sûresinin yüz yirmi yedinci âyetinden hareketle ailede çocuk eğitiminin öneminin altını çizen Yıldırım, Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i sistemli bir şekilde eğitmek suretiyle kendisine iyi bir varis haline getirdiğini aktarmış, buradan yola çıkarak ailedeki eğitim sürecinde bir aile reisi olarak babaya önemli vazifeler düştüğünü belirtmiştir. Ona göre baba bilgili olmalı, bunun yanı sıra çocuk psikolojisinden ve eğitiminden anlamalıdır. Manevi değerlere saygılı olmanın yanında bu değerleri içselleştirmeli ve canlı bir örneklik sergilemelidir. Baba çocuğunu gerektiğinde bir arkadaş ve dost olarak görmeli, onu zorlayarak değil ikna ederek, hevesini artırarak manevi değerlere ısındırmalıdır. Baba çocuklarını mabede alıştırmalı ve mabed sevgisini kalbine aşılmalıdır. Ailenin günlük hayatında duaya kesinlikle yer verilmeli, buna ortam hazırlanmalıdır (Yıldırım, 1991, I, 352).

Yıldırım aynı zamanda aile kurumunun hayati önemine sık sık vurgu yapmıştır. Aile kurumu millet yapısında çok önemli yer tuttuğu için sapkın ideolojilerin hedeflerinden birinin ailenin temellerini sarsarak aile bütünlüğünü bozmak olduğunu ifade etmiştir. Bu sapkın ideolojilerin aile ve evlilik kurumlarını yıkmak için iki yoldan hareket ettiğini, ilk yolun manevi değerleri hafife almak, değerden düşürmek ve böylelikle manevi değerleri yıkmak; ikinci yolun ise aile müessesesinden uzak, dinî ve millî değerlerden kopuk genç bir nesil yetiştirmek noktasında yoğunlaştığını belirtmiştir (Yıldırım, 1991, I, 354).

3.2.4. Din Eğitimi ve Gençlik

Dinini bilen ve din eğitimini doğru şekilde alan gençlik onun idealinde olan bir gençliktir. Bundan dolayı gençlik ve din ilişkisi üzerinde titizlikle duran Yıldırım, tefsirinde genç kuşakların hassasiyetlerini göz önünde bulundurmamak suretiyle zaman zaman gençlere dinî bakımdan rehber olacak bilgiler verme yolunu kullanmıştır. Bu çerçevede gençleri kültür ve kimlik krizine sürükleyen kültür emperyalizmine dikkat çekip onun yıkıcı etkilerine karşı

uyarılarda bulunmuş ve bu durumdan kurtulmak adına birtakım çareler sunmuştur (Yıldırım, 1991, III, 1516). Ona göre gençlere yabancı kültürün zararlarını öğretmeden önce İslam kültürünün yararlarını kalplerine ve kafalarına ustaca işlemek gerekir (Yıldırım, 1991, II, 1013). Aksi halde başka milletlerin kültürüne, inancına özenip kendi öz değerlerini bir tarafa itmek, yabancıların batıl inancına heveslenmek, yıkılıp yok olmaya götürecektir (Yıldırım, 1991, VIII, 3837).

3.2.5. Kur'an'ın Önerdiği Eğitim Metodu

Tefsirinde ve diğer çalışmalarında Kur'an'ın öğretim yöntemine sık sık vurgu yapan Yıldırım, Kur'an'ın eğitim metodu üzerinde durmakta ve bu metodun faydalarını sıralamaktadır (Yıldırım, 1991, VI, 3077). Ona göre bir düşüncüyü, bir inancı veya bir sistemi işlemenin en kestirme yolu eğitim ve öğretimdir. Bu anlamda Kur'an, birbirini tamamlayan bu iki kurumu işler duruma getirmek için ihtiyaç duyulan hususlar içermektedir. Ayrıca Kur'an her toplumu, her milleti, her aile ve ferdi çeşitli yönleriyle dikkate alıp, onların psikolojik yapılarının değişik olacağını hesaba katarak ona göre insanlara hitap etmeyi tavsiye etmiş, toplumları eğilimlerine göre ele alıp doğru yola davet etmenin başarılı sonuçlar vereceğini sırası geldikçe misallerle açıklamıştır (Yıldırım, 1991, VI, 3078). Yıldırım'a göre Kur'an ve peygamber eğitiminin dışında kalıp başka sistemlere bağlı eğitim ve kültürle şekillenen kişide ne hakiki anlamda iman cevheri ne de onun ürünü olan salih amel bulunur (Yıldırım, 1991, XI, 5628).

Müfessir Yıldırım'a göre Kur'an'ın insanı eğitim sürecinde üzerinde ısrarla durduğu en mühim yöntem tadrîcîlik yöntemidir. Nitekim âyetlerin nüzul sürecine baktığımızda da çoğunlukla insan hayatına maddi ve manevi yönden zarar oluşturan hususları yasaklayan ilâhî buyrukların kademeli şekilde indirildiğini görebilmemiz mümkündür. Bu hakikati göz önüne alan Yıldırım, tadrîcîlik yöntemini sık sık öne çıkararak gerek faizin gerek içkinin yasaklanmasında gerekse emir ve yasakların toplum nezdinde yerleşmesinde pedagojik sürecin çok önemli ve gerekli olduğunu değişik vesilelerle çok defa gündeme getirmiştir (Yıldırım, 1991, I, 152; II, 897, 907, 999; III, 1296; VII, 3347-48).

Câhiliye toplumunda yaygın olan faiz ve içki alışkanlıklarının Kur'an'ın getirdiği tadrîcîlik yöntemiyle sona erdirildiğine işaret eden Yıldırım, Kur'an'ın içerdiği bu aşamalı yöntem sayesinde önce ilahi yasaklara karşı zihinlerin hazırlandığını, dikkatlerin çekildiğini, ardından şartların oluşturularak ilâhî yasağın hedef ve gayesine ulaştırıldığını belirtmiştir. Bu anlamda dini anlatma ve benimsetme aşamasında tadrîcîlik yönteminin daha aktif ve işlevsel hale getirilmesini savunan Yıldırım, dini anlatan vaiz ve hatiplerin bu metodun önemini tam anlamıyla kavrayamadıklarından yakınmaktadır. Ona göre kıymeti bilinmeyen bu metodu uygulayacak insanların yetiştirilmesi ve aynı zamanda ilgili kurumların oluşturulması gerekmektedir (Yıldırım, 1991, II, 785).

Tadrîcîlik yöntemi uyarınca İslam'ın câhiliye devrine ait pek çok kötü âdeti bir anda yasaklamak yerine kademeli bir yöntemle kaldırdığını belirten müellif (Yıldırım, 1991, III, 1315) Kur'an'ın insana yakışanı emrederken, onun ruhunun yüceliğine ters düşen şeyleri yasakladığını ve bu anlamda birçok câhiliye âdetini kökünden değiştirmek suretiyle kendi yapısına uyum sağlayan âdetlere yer vermeyi kabul ettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Kur'an'ın câhiliye devrinin kadın ve yetimler aleyhine olan uygulamalarını kademeli biçimde kaldırarak pedagojik bir metot çerçevesinde her çağa hitap edebilen güçte yepyeni bir sistem geliştirip yerleştirdiğini belirtmiştir (Yıldırım, 1991, III, 1223; 1239-1240).

3.2.6. Öğretmen-Öğrenci İlişkileri

Öğretmen-öğrenci ilişkisi eğitim sürecinin en önemli boyutlarından biridir. Bu ilişki sağlıklı kurulduğunda nitelikli bir eğitim-öğretimin gerçekleşeceği aşikârdır. Nitekim Yıldırım, Kur'an'ın bazı âyetlerine dayanarak ve Hz. Peygamber'in sahabeyle münasebetlerinden hareketle öğretmen-öğrenci arasındaki münasebetlerde uygulanacak bir takım metot ve ahlâkî prensipler üzerinde durmuştur. Bu prensiplerden öğretmenin izleyeceği ilkeler çerçevesinde,

işleyeceği konuyu ana kaynaklardan tespit ederek iyice hazmettikten sonra öğrencinin karşısına çıkmak, öğrenciye soru sorma ve dinleme ahlâkını öğretmek, öğrenciye ağır gelecek ufkunu daraltacak, hayata bağlılığını zayıflatacak sözlerden kaçınarak hayata dair azim ve gayretini artıracak bir yolu tercih etmek gibi noktaları öne çıkarmaktadır. Öğrencinin uyması gereken ilkeler bağlamında ise, öğretmen soru-cevap kısmına geçmeden soru sormamak ve sorması gereken meseleyi en uygun zamanı seçerek sormak, soru sormak gerektiğinde edep ve saygı içinde sormak ve öğretmeni küçük düşürecek, rencide edecek her türlü söz ve davranıştan kaçınmak, öğretmeni asıl konudan uzaklaştıracak ve dersin ahengini bozacak hal ve hareketlerden uzak durmak gibi esasların altını çizmektedir (Yıldırım, 1991, I, 291-292).

Sonuç

Celal Yıldırım, Cumhuriyet Türkiye'sinin dinî ve düşünce hayatında önemli yer edinen, yerine getirdiği hizmetler ve yaptığı ilmî çalışmalarla dikkat çeken bir müfessir ve düşünür olarak öne çıkmaktadır. Nitekim o başta tefsiri olmak üzere yazdığı eserlerin neredeyse tamamında Müslümanların yaşadığı toplumsal problemlere çözüm arama gayreti içerisinde olmuştur. İlk kaleme aldığı eserden son eserine kadar bu kaygıyı taşıdığını gözlemlemek mümkündür. Diğer taraftan o, Müslümanların hayatına giren bid'atleri sık sık gündeme getirmiş, yanlışlıkları dillendirmiş ve bununla yetinmeyerek tedavi yollarını da göstermiştir. Güncele olan alakasını âyetleri yorumlarken sık sık izhar etmiştir. Kur'ân tefsiri boyunca Müslümanları bilinçlendirmeyi hedef edinmiş, sosyal problemlere duyarlı davranmıştır. Bu kapsamda siyaset, Müslümanların kendi aralarındaki ilişkiler, ümmet, aile hayatı, ahlâk, hukuk gibi konulara çokça değinmiştir.

Bir müfessir olarak gerek Kur'ân tefsirinde gerekse kaleme aldığı pek çok eserde bir ilke olarak âyet ve hadis bütünlüğüne daima riayet etmeye çalışmış, aklî ilimlerden ve bilimsel gelişmelerden elde ettiği verilere yer vermeyi ihmal etmemiştir. Bu durum karşımızda durağan fikirlere sahip bir âlimden öte bilimsel gelişmeleri izleyen ve bu doğrultuda kendini geliştiren, değişime açık bir müfessir ve düşünürün olduğunu göstermektedir. Bu tavrıyla aynı zamanda İslam'ın öğrenme ve araştırmaya teşvik eden ruhunu bizzat kendi şahsında temsil ettiği söylenebilir.

Kur'ân'ı bugünkü insana inmiş gibi tasavvur eden Yıldırım, tefsir ettiği âyetlerin nüzul dönemindeki anlamına işaret ettikten sonra yaşadığı zamana getirmiş ve âyetleri kendi zamanının sorunlarına ışık tutacak şekilde anlamaya çalışmıştır. Âyetlerden ulaştığı incelikleri, ahlâkî ve edebî dersleri sıkça gündeme getiren müellif, Kur'ân'la modern bilimler arasında sık sık münasebet kurmaya çaba sarfetmiş, modern bilimlere vâkıf olunmadan Kur'ân'ın hakkıyla anlaşılamayacağını belirtmiştir.

Aynı zamanda bir din eğitimcisi olan Yıldırım, sağlıklı bir din eğitimi için çareler üretmiş, gençliği ve toplumu ifsad eden hastalıklar olarak gördüğü materyalizme, komünizme ve pozitivizme karşı bazı argümanlar geliştirmiştir. Sosyal konulara, toplumu ilgilendiren meselelere önem vermiş, ailenin korunması, bütünlüğü ve devamlılığı üzerinde durmuştur. Yazdığı eserleriyle halkın dini ihtiyacını göz önüne alarak yaygın din eğitimine önemli katkılarda bulunmuştur. Çalışmalarında mezhep ayrılıklarına ve aşırılıklarına yer vermeyerek birleştirici bir üslup kullanmaya özen göstermiştir.

Müfessir Yıldırım, eserlerinde Kur'ân ve sünnete dayalı bir din anlayışı ikame etmeyi şiar edinmiştir. Çalışmaları halkın dinî kültürünün oluşması, ahlâkî yaşantısının kalitesinin yükselmesi, millî birlik ve beraberliğinin sağlanması ve yer yer İslam dininin savunmasını yapması açısından önemli boşlukları doldurmaktadır. Yazılarında çoğunlukla basit, anlaşılır ve yer yer duygulara hitap eden bir üslup takip etmiştir. Çevirisini yaptığı eserler yoluyla hem düşünce dünyamızı zenginleştirmiş hem de ilmî hayatın ve Türkçenin gelişimine katkı sağlamıştır. Eserlerinde yararlandığı temel İslamî kaynakların birçoğuna göz atıldığında İslamî ilimlerin neredeyse hepsini özümlediğini ve aynı oranda onlardan istifade ettiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında klasiği ve modern mezheplere çalışmış, batı ve doğuyu elinden geldiğince

takip etmiştir. Bu haliyle Yıldırım'ın, din ilimleriyle müspet ilimleri aynı potada eritmeye çaba gösteren Müslüman bir aydın portresi çizdiğini söylemek doğru olacaktır.

Kaynakça

- Askalânî, İbn Hacer. (1965). *Münebbihat: hakikatten katreler: dönüş gününe hazırlanmak üzere tenbihler* (C.Yıldırım, Çev.). İzmir: Ticaret Matbaacılık T.A.Ş.
- Birgivî, Muhammed b. Pir Ali. (1969). *et-Tarikatü'l-Muhammediyye* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Demir Kitabevi.
- Cerrahoğlu, A. (1984). *Dünkü ve bugünkü melamiler*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Debbağ, Abdülazîz b. Mes'ûd. (1979). *el-İbriz: Şeriat-tarikat-marifet-hakikat* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Demir Kitabevi.
- Ensari, A. (2018). Celal Yıldırım ve Kur'an ahkâmı tefsiri. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 72, III, 311-328. doi:10.9761/JASSS7868
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed. (1964). *Kelime-i tevhid kal'ası* (C. Yıldırım, Çev.). İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed. (1965). *Riyadan ihlâsa gururdan tevazua* (C. Yıldırım, Çev.). İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah. (1971). *Gönül incileri* (C. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Bahar Yayınları.
- Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah. (1982). *Füyuzat-ı rabbaniye: ilahi feyizler* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah. (1995). *Füyuzat-ı rabbaniye: ilahi feyizler* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Beyda Yayınevi.
- Geylânî, Seyyid Muhammed Seyfüddin. (1970). *Büyük Velî Abdülkadir Geylânî'den vaazlar* (C.Yıldırım, Çev.). İzmir: Sobe Gazete ve Matbaası.
- Hakkı, Seyyid Nazillili Muhammed. (1990). *Sırlar hazinesi: hazinetü'l-esrar tercemesi* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Demir Kitabevi.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. (1969). *İslam hidayeti* (C.Yıldırım, Çev.). İstanbul: Dede Korkut Yayınları.
- Kırca, Celal. (2019). *Hayatın içinde hayatla birlikte Kur'an'ı anlama (Sorunlar-Yöntemler)*. Ankara: Anadolu Ay Yayınları.
- Mevdudî, Seyyid Ebü'l-A'la. (t.y.). *Biz ve bugünkü batı medeniyeti* (C. Yıldırım-H.A. Çelik, Çev.). Ankara: Hilal Yayınları.
- Tabbara, Afif Abdülfettah. (t.y.). *Kur'an ve modern ilim* (C. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Garanti Matbaası.
- Ulvan, Abdullah Nasih. *İslam'da aile eğitimi* (C.Yıldırım, Çev.). Konya: Uysal Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1959). *İbadetler kılavuzu*. Aydın: Yeni Aydın Matbaası.
- Yıldırım, C. (1959). *İslamiyette Nübüvvet Belirtileri ve Fitneler*. Aydın: Yeni Aydın Matbaası.
- Yıldırım, C. (1961). *Oruç ve hükümleri*. Aydın: Kanaat Matbaası.
- Yıldırım, C. (1963). *İslam akaidinden seçilmiş meseleler*. İzmir: İzmir İmam-Hatip ve İlahiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği, Tarakça Matbaası.

- Yıldırım, C. (1963). *Kadir Gecesi*. İzmir: İzmir İmam-Hatip ve İlahiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği, Meşher Matbaası.
- Yıldırım, C. (1964). *Hikmet parıltıları*. İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Yıldırım, C. (1964). *Meşâhîr-i Evliyâdan dört kutup*. İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Yıldırım, C. (1964). *Mezhep sahibi dört imamın menkıbeleri*. İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Yıldırım, C. (1966). *Dört mezhebin kuruluş ve yayılışı*. Afyon: Bozkurt Matbaası.
- Yıldırım, C. (1966). *Hutbe: Müslümanlara öğütler*. Ankara: Güney Matbaası.
- Yıldırım, C. (1966). *İnsanlığın önderi Muhammed Mustafa (a.s.)*. Afyon: y.y.
- Yıldırım, C. (1967). *Âhiret âlemi ve safhaları*. Afyon: Zafer Matbaası.
- Yıldırım, C. (1967). *Amellerin faziletleri: hadis-i şeriflere göre*. İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Yıldırım, C. (1968). *İslam bahçesinin gül demetleri*. İzmir: Endüstri Matbaası.
- Yıldırım, C. (1970). *İslam Türk tarihinin altın sahifeleri*. İzmir: Sobe Gazete ve Matbaası.
- Yıldırım, C. (1971). *Kur'ân ahkâmı ve mezhep imamlarının görüş farkları*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Yıldırım, C. (1976). *Hanefî ve Şafî mezhebine göre büyük ilmihal*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Yıldırım, C. (1978). *Büyük Veli Bayezid-i Bestâmî Hazretleri ve İslam tasavvufunun özü*. İstanbul: Demir Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1978). *Tarihte devlet adamlarına ışık tutan islam büyükleri*. İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Yıldırım, C. (1980). *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: İbâdât-Muamelat-Feraiz*. Konya: Uysal Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1982). *Kur'ân-ı Kerîm meâl ve tefsiri*. İstanbul: Tercüman Gazetesi.
- Yıldırım, C. (1985). *İlahi yasaklar büyük günahlar: dinî ve ilmî açıklaması*. Konya: Uysal Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1986). *İslam'ın ilk şehitleri*. İstanbul: Sabah Gazetesi.
- Yıldırım, C. (1986). *Kaynaklarıyla ahkâm hadisleri: mezheplere göre fıkhi hükümler ve şerhleri*. Konya: Uysal Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1991). *İlmin ışığında asrın Kur'ân tefsiri*. İzmir: Anadolu Yayınları.
- Yıldırım, C. (1993). *Kur'ân ve sünnet ışığında islam ilmihali*. İzmir: Anadolu Yayınları.
- Yıldırım, C. (1995). *İrşad ve irşadda metod. 1. din şûrası tebliğ ve müzakereleri: 1-5 Kasım 1993*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yıldırım, C. (1995). *Tefsirli Kur'ân-ı Kerîm meâli*. İzmir: Anadolu Yayınları.
- Yıldırım, C. (2003). *İslam ahlâkından parlak sayfalar*. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Yıldırım, C. (2004). *Hz. İsa ve kıyamet belirtileri*. İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Zihni Efendi, M. (t.y.). *Nimet-i İslam* (Celal Yıldırım, Haz.). İstanbul: Sönmez Neşriyat.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.